

WSCHODNI ROCZNIK HUMANISTYCZNY

TOM XV (2018) № 4

s. 59-79

Janusz Jartyś, Marcin Orzechowski

Konflikt rosyjsko-gruziński z 2008 roku i jego implikacje dla reintegracyjnej strategii Federacji Rosyjskiej na obszarze poradzieckim

The Russian-Georgian Conflict of 2008 and Its Implications for the Reintegration Strategy of the Russian Federation in the Post-Soviet Area

Abstract: In the nineties of the last century, the Russian Federation clearly aspired to play the role of "arbitrator" and "guarantor of stability" in the post-Soviet space. It resulted, among others from the identification of Russian policy-makers with the view that geographic location is still a starting point for defining strategic priorities that are to dominate the concepts and implementation of the state's foreign policy, and territorial size remains invariably one of the basic measures of international position. The authors try to prove that Russian-Georgian conflict of 2008 he opened the next stage of Russia's strategic pursuit of independent decision-making and its implementation in areas recognized as important for the security of this country. The Russians consistently implement the strategy of reintegration in the post-Soviet area. In the case of Georgia and Ukraine, which in the past ran independent from Russia internal and foreign policy, we have to deal with more restrictive methods, including "fueling" separatist conflicts.

Keywords: international relations, post-soviet area, Russian Federation, Georgia, Caucasus, separatism

Российско-грузинский конфликт 2008 года и его значение для стратегии реинтеграции Российской Федерации на постсоветском пространстве.

Аннотация: В 90-х годах прошлого века Российская Федерация явно стремилась играть роль «арбитра» и «гаранта стабильности» на постсоветском пространстве. Это привело, среди прочего, к выявлению российских политиков, считающих, что географическое положение по-прежнему является отправной точкой для определения стратегических приоритетов, которые должны доминировать в концепциях и ре-

alizacji zewnętrznej polityki państwa, a rozmiar terytorii niezmiennie pozostaje jednym z podstawowych elementów międzynarodowego położenia. Autorzy próbują udowodnić, że w rosyjsko-gruzickim konflikcie 2008 roku on odkrył kolejny etap strategicznego dążenia Rosji do samodzielnego przyjęcia decyzji i ich realizacji w obszarach, uznanych za ważne dla bezpieczeństwa tej państwa. Rosjanie konsekwentnie realizują strategię reintegracji na postsowietycznym kontynencie. W przypadku Gruzji i Ukrainy, które w przeszłości były niezależne od wewnętrznej i zewnętrznej polityki Rosji, my musimy mieć sprawę o bardziej ograniczonych metodach, włączając «rozżądanie» separatystycznych konfliktów.

Kluczowe słowa: międzynarodowe relacje, postsowietyczny kontynent, Rosyjska Federacja, Gruzja, Kaukaz, separatyzm.

Tematem niniejszego artykułu jest analiza konfliktu Federacji Rosyjskiej z Gruzją, do jakiego doszło w 2008 roku. Konflikt ten rozpoczął kolejny etap strategicznego dążenia Rosji do samodzielnego podejmowania decyzji i ich implementacji na obszarach uznanych za ważne dla bezpieczeństwa tego państwa nawet wtedy, gdy znajdują się one poza jego granicami. Przypadek Gruzji jednoznacznie wskazał, że Rosja chce utrzymać dominującą pozycję nie tylko wobec państw „bliskiej zagranicy”.

W analizie przeprowadzonej na użytek rozważań zawartych w niniejszym artykule autorzy poddali weryfikacji następujące hipotezy badawcze:

- a. hipoteza pierwsza – konflikt rosyjsko-gruzicki z 2008 roku był kolejnym przykładem implementacji strategicznego dążenia Rosji do utrzymania kontroli na obszarach uznanych za ważne dla bezpieczeństwa tego państwa, nawet leżących poza jego granicami. Związane było to, jak już wspomniano wcześniej, z przyznaniem sobie przez Rosję monopolu na decydujący głos w rozstrzyganiu kwestii spornych na obszarze b. Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR), w tym także w odniesieniu do możliwości użycia siły militarnej w sytuacji uznanej za zagrożenie dla bezpieczeństwa rosyjskich interesów w tej części świata. Działania militarne podjęte przez siły zbrojne Gruzji miały doprowadzić do ponownego podporządkowania zbuntowanych regionów: Abchazji i Osetii Południowej, które w konsekwencji niezależniły się jednak od tego państwa, co było korzystne dla Federacji Rosyjskiej.
- b. hipoteza druga – w wyniku działań podjętych na terytorium Gruzji w 2008 roku uzewnętrzniła się determinacja strony rosyjskiej

w konsekwentnym dążeniu do umacniania swojego bezpieczeństwa w tak zwanym miękkim podbrzuszu, jak określa się region Kaukazu¹. Rosja dała do zrozumienia całemu światu, że utrzymanie jej dominującej pozycji w tym zapalnym regionie, będącym dla Zachodu strategicznym miejscem przesyłu ropy i gazu, jest czymś naturalnym. Ponadto ze wszystkich państw tego regionu tylko Gruzja, po objęciu urzędu prezydenta przez Micheiła Saakaszwilego, wykazywała wyraźne tendencje prozachodnie w swej polityce międzynarodowej. Dla Rosji sytuacja taka była nie do zaakceptowania, w związku z czym podjęła w swoich strefach wpływów zdecydowane działania o charakterze polityczno-militarnym, zaznaczając jednocześnie, że chodzi o jej interesy narodowe, w tym o obronę jej obywateli poza granicami kraju. Z podobną retoryką oraz charakterem działań mamy obecnie do czynienia na wschodniej Ukrainie, gdzie walki prowadzone z armią ukraińską mają na celu federalizację Donbasu, a w dłuższej perspektywie stworzenie separatystycznego quasi-państwa na bazie Donieckiej i Ługańskiej Republiki Ludowej.

- c. hipoteza trzecia – ochrona rosyjskojęzycznych obywateli znajdujących się poza granicami Rosji wpisuje się w katalog działań strategicznych tego państwa wobec obszaru poradzieckiego, określanych niekiedy mianem strategii neoimperialnego ekspansjonizmu. Pierwszym i głównym zadaniem pozostaje odbudowa przez Rosję strategicznej kontroli nad obszarem poradzieckim, a także ustanowienie tu strefy wyłącznych wpływów Rosji i zmuszenie Zachodu do uznania takiego *status quo*. Dotyczy to w szczególności odwoływania się przez Rosję do pozaprawnych kategorii (takich jak interes narodowy, prawda i sprawiedliwość) dla uzasadnienia swojej polityki, jak też uznania użycia siły zbrojnej za uprawnione narzędzie ochrony rodaków za granicą. Powyższa doktryna (zwana niekiedy doktryną Putina) jest zarysem koncepcyjnych podstaw rosyjskiej dominacji na obszarze poradzieckim. Tworzy ona przy tym uzasadnienie dla procesu przywracania jedności „narodu rosyjskiego” (wspólnoty rosyj-

¹ P. Maciążek, *Kaukaz – miękkie podbrzusze Rosji?*, „Biuletyn Opinie”, nr 36/2010, Amicus Europae, Warszawa, 26.11.2010, <http://fae.pl/biuletynopiniefaemiakkiepodbrzuserosji.pdf> [11.08.2016].

skojęczycznej), czy to w ramach ścisłego bloku integracyjnego (Eurazjatyckiej Unii Gospodarczej), czy nawet organizmu państwowego (ZSRR light).

- d. hipoteza czwarta – należy pamiętać, że po rozpadzie ZSRR Kaukaz Południowy stał się jednym z niewielu regionów poradzieckich o tak skomplikowanym układzie narodowościowo-politycznym. W powstających państwach – Gruzji i Azerbejdżanie – odżyły zadawnione konflikty etniczne: gruzińsko-abchaski, gruzińsko-osetyjski i ormiańsko-azerski.

1. Znaczenie Kaukazu dla reintegracyjnej strategii Rosji na obszarze poradzieckim

Jak już wspomniano, jednym z głównych warunków podtrzymania przez Federację Rosyjską statusu mocarstwa jest jej dominacja na obszarze poradzieckim. Ważną rolę odgrywają w tym przypadku tradycje historyczne Imperium Rosyjskiego oraz element psychologiczny, gdyż Rosjanom trudno jest pogodzić się z utratą byłych terenów, które stanowiły integralną część ZSRR². Właśnie dlatego Rosja robi wszystko, aby utrzymać silne wpływy na Zakaukaziu, zwłaszcza że jest to region graniczący z rosyjską częścią Kaukazu, który zmagają się z szeregiem problemów i wyzwań dla rosyjskiego bezpieczeństwa³.

Region Kaukazu od wieków był polem ścierania się interesów państw, które uznawały go za swą własność lub przynajmniej strefę wpływów. O Kaukaz walczyli Mongołowie, Persowie, Turcy oraz Rosjanie. Zarówno Przedkaukazie, jak i Zakaukazie stanowiły część Imperium Rosyjskiego, a potem Sowieckiego do 1991 roku. W międzyczasie peryferyzacja regionu została złagodzona przez wzrost znaczenia kopalin i rozwój sektora naftowego, szczególnie na terenie

² M. Orzechowski, *Российская Федерация и Украина – стратегическое партнерство или асимметричное сосуществование? Характеристика российско-украинских двусторонних отношений на переломе веков*, Szczecin 2014, s. 17-20; idem, *Strategie polityczne Federacji Rosyjskiej wobec państw obszaru Europy Wschodniej w latach 1990-2005*, Toruń 2013, s. 25-27, 56-60.

³ I. Topolski, *Polityka Federacji Rosyjskiej wobec państw Zakaukazia*, [w:] *Region Kaukazu w stosunkach międzynarodowych*, K. Iwańczuk, T. Kapuśniak (red.), Lublin 2008, s. 251; A. Włodkowska, *Polityka Federacji Rosyjskiej wobec Wspólnoty Niepodległych Państw*, [w:] *Polityka zagraniczna Rosji*, S. Bieleń, M. Raś (red.), Warszawa 2008, s. 126-27; M. Falkowski, *Polityka Rosji na Kaukazie Południowym i w Azji Centralnej*, Prace OSW, nr 23, Warszawa 2008, s. 5-6, http://www.osw.waw.pl/sites/default/files/prace_23.pdf [12.02.2014].

dzisiejszego Azerbejdżanu⁴. Dla Federacji Rosyjskiej, Kaukaz stał się regionem z takimi problemami jak: terroryzm, przemyt narkotyków, ekstremizm religijny, a także konflikty regionalne⁵. Te ostatnie były wypadkową skomplikowanych zaszłości historycznych, wynikających z problemów natury etnicznej⁶. Na obszarze Zakaukazia wyróżnić możemy azersko-ormiański konflikt o Górski Karabach, gruzińsko-osetyjski spór o status Osetii Południowej oraz gruzińsko-abchaski konflikt o status Abchazji⁷. W każdy z wymienionych sporów zaangażowała się Federacja Rosyjska, a jej udział nie ograniczał się do mediacji w konkretnych sporach, lecz polegał też na wspieraniu jednej ze stron, a w skrajnych przypadkach – udziale sił zbrojnych⁸.

Powyższe okoliczności sprawiły, iż głównymi determinantami wpływającymi na strategię polityki Federacji Rosyjskiej w regionie Kaukazu stały się: zachowanie jak największego wpływu na sytuację wewnętrzną państw regionu, maksymalne utrudnianie ewentualnej integracji ze strukturami euroatlantyckimi, możliwie duże uzależnienie gospodarcze od Rosji, przejęcie lub utrzymanie kontroli nad kluczowymi sektorami gospodarki, utrzymanie rynków zbytu, utrzymanie obecności wojskowej, odizolowanie Kaukazu Północnego od Gruzji, utrzymanie monopolu na dostawy surowców energetycznych, zainteresowanie azerskimi surowcami mineralnymi, dążenie do przejęcia kontroli nad transportem gazu ziemnego⁹.

Należy pamiętać, iż na geopolityczną atrakcyjność tego regionu wpływa obecność ważnych tras komunikacyjnych łączących północ

⁴ A. Włodkowska, *Nowe aspekty rywalizacji na obszarze Kaukazu Południowego po zimnej wojnie*, [w:] *Kaukaz w stosunkach międzynarodowych. Przeszłość, teraźniejszość, przyszłość*, P. Olszewski, K. Borkowski (red.), Piotrków Trybunalski 2008, s. 353.

⁵ A. Bryc, *Rosja w XXI wieku. Gracz światowy czy koniec gry?*, Warszawa 2009, s. 62, 65-80.

⁶ K. Golaś, *Region Kaukazu w polityce Federacji Rosyjskiej. Wybrane aspekty*, „Przeгляд Geopolityczny”, t. 3, 2011, s. 110, http://przeгляд.org/wp-content/uploads/2015/01/Golas_Kamil_PG_t.3.pdf [11.10.2016].

⁷ R. Czachor, *Abchazja, Osetia Południowa, Górski Karabach: geneza i funkcjonowanie systemów politycznych*, Instytut Polsko-Rosyjski, Wrocław 2014.

⁸ A. Furier, *Zmieniający się Kaukaz na współczesnej mapie świata*, [w:] *Kaukaz w dobie globalizacji*, A. Furier (red.), Poznań 2005, s. 46-49.

⁹ K. Malak, *Rosja wobec konfliktów na Kaukazie Południowym*, [w:] *Kaukaz w stosunkach międzynarodowych*, op. cit., s. 298; *Region Kaukazu w polityce Federacji Rosyjskiej*, <http://geopolityka.net/region-kaukazu-w-polityce-federacji-rosyjskiej> [01.06.2014]; por. I. Topolski, op. cit., s. 151; S. Bieleń, *Tożsamość międzynarodowa Federacji*, op. cit., s. 246; A. Włodkowska, *Polityka Federacji Rosyjskiej*, op. cit., s. 110-130.

z południem i wschód z zachodem¹⁰. Kolejnym czynnikiem świadczącym o specyfice Kaukazu jest jego położenie na granicy wielu cywilizacji, tradycji i kultur¹¹. Od początku konfliktu o strefy wpływów na Kaukazie, Rosja mierzyła się z problemem odzyskania oraz utrzymania kontroli nad przebiegającymi przez ten region szlakami przesyłowymi surowców energetycznych. Spośród nich możemy wyróżnić rurociągi: Baku–Tbilisi–Ceyhan (BTC), Baku–Tbilisi–Erzurum (BTE), Baku–Supsa, Mozdok–Tbilisi, Kaukaz Północny–Zakaukazie, Baku–Noworosyjsk¹².

Wartość Zakaukazia jako regionu przesyłowego narastała wprost proporcjonalnie do zaangażowania Stanów Zjednoczonych (USA) oraz w mniejszym stopniu – Unii Europejskiej (UE), które podobnie jak Rosja interesowały się zasobami surowcowymi z regionu kaspijskiego. W wyniku tych działań aspekt ekonomiczny stanowił jedynie tło dla inwestycji w wydobycie surowców, jak i ich tranzyt, które w rzeczywistości uzależnione były od czynników politycznych¹³.

Najbardziej związanym z Rosją państwem Zakaukazia była Armenia. Jest ona jednocześnie najbiedniejszym i najmniejszym spośród państw Kaukazu. Mimo tego, że nie posiada tak bogatych złóż surowców naturalnych jak sąsiedni Azerbejdżan, a jej położenie geostrategiczne nie jest tak ważne jak w przypadku Gruzji, to i tak pozostaje istotnym partnerem dla Rosji. Dzięki niej Rosja może zaznaczyć swoją obecność na Południowym Kaukazie, stanowi bowiem swoistą przeciwwagę dla prozachodniej Gruzji. Jest ona także instrumentem oddziaływania na Azerbejdżan, który jest uczestnikiem nierozwiązanego sporu o Górski Karabach (GK)¹⁴.

Kwestia przynależności i statusu GK pozostawała nierozstrzygnięta, gdyż tak Armenia, jak i Azerbejdżan odrzucały wszystkie projekty

¹⁰ K. Iwańczuk, T. Kapuśniak, *Wstęp*, [w:] *Region Kaukazu w stosunkach międzynarodowych*, op. cit., s. 7.

¹¹ K. Iwańczuk, T. Kapuśniak, op. cit., s. 7-8; W. Jagielski *Dobre miejsce do umierania*, Warszawa 2005, s. 9-11.

¹² A. Włodkowska, *Nowe aspekty rywalizacji*, op. cit., s. 354-356; A. Włodkowska, *Polityka Federacji Rosyjskiej*, op. cit., s. 142-143.

¹³ E. Wyciszkievicz, *Rosyjska polityka energetyczna w basenie Morza Kaspijskiego*, [w:] *Geopolityka rurociągów. Współzależność energetyczna a stosunki międzypaństwowe na obszarze postsowieckim*, E. Wyciszkievicz (red.), Warszawa 2008, s. 158-62; M. Kaczmarek, *Rosja na rozdrożu: polityka zagraniczna Władimira Putina*, Warszawa 2006, s. 156-160.

¹⁴ M. Falkowski, op. cit., s. 13.

dotyczące rozwikłania sporu. Problematiczny był fakt, że chociaż państwa zainteresowane dążyły do normalizacji sytuacji, to jednocześnie napotykały trudności związane ze zbyt daleko idącymi zmianami co do *status quo* – tego właśnie obawiały się: Iran, Turcja i Rosja¹⁵.

Do rozwiązania problemu GK dążył Azerbejdżan – była to dla niego kwestia o fundamentalnym znaczeniu. To właśnie Azerbejdżan był największym i najludniejszym państwem na Zakaukaziu, a jego położenie na pograniczu Zakaukazia, Środkowego Wschodu oraz Azji zwiększało jego znaczenie geostrategiczne. Przez jego terytorium przebiegała najkrótsza linia komunikacyjna z Azji Centralnej do państw zachodnich, z ominięciem terytorium Rosji – kwestia ta jest szczególnie ważna w odniesieniu do przesyłu surowców energetycznych z regionu kaspijskiego¹⁶.

Warto jednak zaznaczyć, że wraz ze wzrostem wydobycia i rozwojem infrastruktury energetyczno-surowcowej Azerbejdżan stawał się stopniowo coraz bardziej niezależny politycznie od Rosji, a co za tym idzie – umacniał swoją pozycję na Kaukazie. Mimo tego, że koncerny energetyczne skłonne były zwiększać swój angaż inwestycyjny w Azerbejdżanie, to jednak stykały się z problemami natury politycznej¹⁷. Dość mocno krytykowany sposób dziedziczenia prezydentury przez Ilhama Alijewa po jego ojcu Gejdarze w 2003 roku nie wpływał pozytywnie na relacje z Rosją, gdyż Moskwa chciała kontynuować współpracę z „klanem” azerskich władców. Związane było to ze wzajemnymi powiązaniem między osobami z kręgu decydentów Azerbejdżanu a elitami rosyjskimi. Warto wspomnieć, że postawa Rosji wynikała z nieprzestrzegania norm demokratycznych¹⁸.

Stosunki Rosji z trzecim państwem Zakaukazia, Gruzją, były najbardziej złożone. Należy zaznaczyć, iż wstąpienie Gruzji do WNP miało miejsce podczas konfliktu abchasko-gruzińskiego w 1993 roku¹⁹. Pomimo wstąpienia do WNP, gruziński rząd postanowił szybko stwo-

¹⁵ A. Bryc, op. cit., s. 79-80.

¹⁶ M. Falkowski, op. cit., s. 16.

¹⁷ S. Sattarov, *Polityka energetyczna Azerbejdżanu – ropociąg Baku – Tbilisi – Ceyhan*, [w:] *Region Kaukazu w stosunkach międzynarodowych*, op. cit., s. 113-119, 124-125.

¹⁸ M. Falkowski, op. cit., s. 17.

¹⁹ K. Janicki, *Abchazja i Osetia Południowa. Pionki w grze mocarstw? (1992-2009)*, [w:] *Źródła niewiści. Konflikty etniczne w krajach postkomunistycznych*, K. Janicki (red.), Kraków – Warszawa 2009, s. 250-251, 255-256.

rzyć nowe, niekorzystne dla Rosji strategie polityki zagranicznej oraz bezpieczeństwa, zgodnie z którymi miała nastąpić integracja z transatlantyckimi oraz europejskimi sieciami energetycznymi. Efektem omówionych działań było stworzenie w 1997 roku grupy państw z udziałem: Gruzji, Ukrainy, Azerbejdżanu oraz Mołdawii (dalej – GUAM). Gruzja, chcąc przystąpić do polityczno-militarnego bloku Paktu Północnoatlantyckiego (NATO), zrezygnowała z udziału w układzie taszkienckim w 1999 roku²⁰.

Jeszcze większe obawy ze strony Rosji pojawiły się po wszczęciu tak zwanej „rewolucji róż”, która miała miejsce w 2003 roku, w wyniku której do władzy doszedł Micheil Saakaszwili. Wiązało się to z obracaniem kursu na politykę radykalnie prozachodnią, a w szczególności proamerykańską²¹. Na wzrost znaczenia Gruzji w regionie miał także wpływ przebieg ropociągu BTC (otwartego w 2006 roku) oraz gazociągu BTE (uruchomionego w 2007 roku), co spowodowało zmniejszenie, w znacznym stopniu, zależności Tbilisi od Moskwy w kwestii surowców energetycznych, dzięki czemu zwiększyła się atrakcyjność tranzytowa Gruzji²². Istotnym elementem wzrostu odporności na naciski zewnętrzne było odzyskanie przez Gruzję władzy w Adżarii w maju 2004 roku²³.

W latach 2006-2007 stosunki między Gruzją a Rosją uległy znacznemu pogorszeniu. W wyniku zastosowania przez Rosję wspomnianej już twardej polityki zagranicznej, co wiązało się z wprowadzeniem embargo na wodę i wino, oraz podniesienia cen gazu doszło do aresztowania obywateli Federacji Rosyjskiej na terenie Gruzji, oskarżonych o szpiegostwo. W październiku 2006 roku Moskwa zupełnie zablokowała szlaki komunikacyjne Gruzji. Z początkiem następnego roku

²⁰ A. Bryc, op. cit., s. 53-54; *Rocznik Strategiczny 1997/1998*, s. 150-151; *Rocznik Strategiczny 1999/2000*, s. 179; J. Siekierzyński, *Historia i rola układu GUUAM we współczesnej polityce eurazjatyckiej*, [w:] *Kaukaz w dobie globalizacji*, op. cit., s. 62-68.

²¹ B. Musiałowicz, *Gruzja – wybrane problemy polityki wewnętrznej i zagranicznej*, [w:] *Region Kaukazu w stosunkach międzynarodowych*, op. cit., s. 85.

²² E. Wyciszewicz, *Rosyjski sektor naftowo-gazowy – uwarunkowania wewnętrzne i perspektywy rozwoju*, [w:] *Geopolityka rurociągów*, op. cit., s. 47-55.

²³ Rosjanie mówili o wspomnianych siłach: „peace – keeping” (utrzymujące pokój), Gruzini: „pieces – keeping” (utrzymujące rozczłonkowanie) – zob. szerzej: K. Strachota, W. Bartuzi, *Reintegracja czy rekonkwista? Gruzja wobec Abchazji i Osetii Południowej w kontekście uwarunkowań wewnętrznych i międzynarodowych*, Analizy OSW, Warszawa 2008, s. 14-15, 17-18.

powtórnie podniesiono ceny gazu dla Tbilisi, co doprowadziło do kolejnego kryzysu energetycznego²⁴.

Przez kilkanaście lat podejmowano próby politycznego rozwiązania konfliktu, jednak zawsze kończyło się to niepowodzeniem. Dochodziły do tego inne incydenty, jak ostrzelania czy aresztowania, z udziałem wszystkich stron. Po wspomnianej już „rewolucji róż” napięcie między Gruzją a separatystami zdecydowanie się nasiliło²⁵. Wynikało to z faktu dążenia nowych władz do rozwiązania konfliktu w sposób jednoznaczny, nawet z wykorzystaniem siły militarnej. W 2007 roku na terenach Osetii Południowej, zamieszkałych przez Gruzinów i znajdujących się formalnie pod kontrolą władz Gruzji, powołano własne władze pod nazwą Administracja Południowej Osetii²⁶.

Skomplikowana sytuacja Kaukazu wynikała z różnorodności religijnej i etnicznej tego obszaru. Nakładały się na nią skomplikowane kwestie związane z granicami państw oraz konflikt interesów państw Zakaukazia, a także sąsiadujących z regionem: Turcji, Iranu i Rosji. Obszar ten stanowił pole konfrontacji wpływów, wyzwań, ale też licznych możliwości. Opanowanie powstałych sporów i punktów zapalnych, jak i możliwość stabilizacji w regionie, ograniczało stworzenie dwóch osi: Iran – Armenia – Rosja i Azerbejdżan – Gruzja – Turcja – USA. Unia Europejska oraz USA dostrzegały duże geostrategiczne znaczenie Zakaukazia. Dla Rosji region ten był głównie „bliską zagranicą”, z której nie zamierzała rezygnować²⁷.

2. Geneza i eskalacja konfliktu zbrojnego w 2008 roku

Separatyzmy Abchazji i Osetii Południowej, których niepodległościowe aspiracje cieszyły się poparciem ze strony Rosji doprowadziły w sierpniu 2008 roku do użycia siły militarnej podczas pięciodniowego konfliktu zbrojnego. Rosja jednostronnie uznała niepodległość

²⁴ *Rocznik Strategiczny 2006/2007*, s. 196-197.

²⁵ R. Czachor, op. cit., s. 110-111.

²⁶ K. Fedorowicz, *Kaukaz Południowy po upadku ZSRR – próby transformacji i konflikty etniczne*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny”, t. XIV, 2017, nr 3, http://wrh.edu.pl/wp-content/uploads/2018/06/06_Fedorowicz_Kaukaz-Poludniowy-po-upadku-ZSRR_WRH_14_2017_3.pdf [16.12.2018].

²⁷ A. Bryc, op. cit., s. 68-72; K. Janicki, op. cit., s. 277-284; *Rocznik Strategiczny 2008/2009*, s. 76-77.

Abchazji i Osetii Południowej, udzielając obu podmiotom wsparcia wojskowego.

Osetia Południowa leży w północnej części Gruzji i od północy graniczy z Osetią Północną, znajdującą się na terenie Federacji Rosyjskiej. Obejmuje ona obszar o powierzchni 3,9 tys. km², a zamieszkuje ją około 70-90 tys. osób, przy czym są to głównie Osetyjczycy – 75-85% mieszkańców, i Gruzini – 10-20%. Większość Osetyjczyków legitymuje się obywatelstwem rosyjskim²⁸. Abchazja leży nad Morzem Czarnym, w północno-zachodniej części Gruzji. Jej powierzchnia obejmuje 8,6 tys. km², a liczbę ludności szacuje się na około 150-250 tys. osób. Najliczniejszą grupę stanowią Abchazowie – 35-45%, pozostali to: Gruzini – około 20%, Ormianie – 20-35%, Rosjanie – 20%. Około 80% mieszkańców legitymuje się obywatelstwem rosyjskim²⁹.

W przypadku Abchazji okres pierestrojki spowodował wzrost dążenia do przywrócenia statusu republiki związkowej ZSRR. W 1992 roku Abchazja ogłosiła niepodległość. Przy bezpośrednim wsparciu wojsk rosyjskich we wrześniu 1993 roku Abchazi odzyskali kontrolę praktycznie nad cały terytorium. W celu doprowadzenia do wstrzymania walk, Rada Bezpieczeństwa ONZ podjęła decyzję o powołaniu Misji Obserwacyjnej Narodów Zjednoczonych w Gruzji. Jednocześnie przywódcy WNP zdecydowali o skierowaniu w rejon konfliktu tzw. kolektywnych sił pokojowych, w skład których wchodziły praktycznie same jednostki rosyjskie³⁰. W różnych okresach liczyły one od 1,5 do 2,5 tys. żołnierzy i formalnie nadzorowały zawieszenie broni. 12 paź-

²⁸ Osetyjczycy są jedną z najmłodszych grup etnicznych na Kaukazie. Ich przodkowie na stepach między Wołgą a Donem stworzyli między IX i XIII wiekiem chrześcijańskie królestwo Alanii, które utrzymywało bardzo dobre stosunki z Gruzją. Koniec XIII stulecia przyniósł najazdy Mongołów i rozbięcie Alanii. Osetyjczycy udali się w góry Kaukazu, a część mieszkańców Alanii, zwana Jasami, uciekła na terytorium zajmowanych obecnie przez Węgry. Osetyjczycy zagrożeni ze strony Złotej Ordy, a później Chanatu Krymskiego, poprosili carycę Katarzynę o włączenie Osetii do Rosji. Wybuch rewolucji październikowej oraz zmiany geopolityczne wprowadziły na Kaukazie chaos i doprowadziły do walk. Rosja bolszewicka, gdy podpisywała w 1920 roku pokój z Gruzją, zrzeszała się Osetii Południowej. Po podbiciu w 1922 roku Gruzji przez Armię Czerwoną, mimo żądań Osetyjczyków przyłączenia Osetii Południowej do Rosji Radzieckiej, pozostała ona tylko obwodem autonomicznym w ramach Gruzji – zob. szerzej: D. Brażkiewicz, *Wojna rosyjsko-gruzińska*, <http://www.geopolityka.org/analizy/dariusz-brazkiewicz-wojna-rosyjsko-gruzińska> [17.09.2016].

²⁹ K. Fedorowicz, *Konflikty na Kaukazie Południowym jako czynniki destabilizujące rzeczywistość społeczno-polityczną*, „Studia Europejskie”, 4/2015, https://www.ce.uw.edu.pl/pliki/pw/4-2015_fedorowicz.pdf [20.12.2018].

³⁰ Idem, *Kaukaz Południowy po upadku ZSRR*, op. cit.

dzielnika 1999 roku parlament abchaski ogłosił pełną niepodległość, a w 2006 roku progruziński rząd Abchazji przeniesiono z Tbilisi do Wąwozu Kodorskiego. Warto zwrócić uwagę na fakt, że Osetyjczycy – w przeciwieństwie do swoich sąsiadów: Czeczenów i Inguszków – nigdy się nie zbuntowali przeciwko Rosji. W okresie pierestrojki w Osetii Południowej zaczęły narastać nastroje narodowościowe. W grudniu 1990 roku doszło do powstania Południowoosetyjskiej Republiki Demokratycznej, której władze zadeklarowały wolę wejścia w skład Rosyjskiej Federacji Republik Radzieckich. 25 czerwca 1992 roku w miejscowości Dagomys, Gruzja i Rosja podpisały porozumienie, w konsekwencji którego pod patronatem Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE) powstały mieszane siły pokojowe: gruzińsko-rosyjsko-osetyjskie³¹.

Mimo tego establishment polityczny pod przewodnictwem M. Saakaszwiliego wspólnie z głównodowodzącymi gruzińskich sił zbrojnych rozpoczął działania mające na celu stabilizację sytuacji w Osetii Południowej. Przyjęto plan szybkiej akcji militarnej z wykorzystaniem znacznej części posiadanych sił wojskowych. Dążenie do implementowania militarnej formuły rozstrzygnięcia konfliktu wynikało po części z faktu, że po wspomnianej „rewolucji róż” zmieniono doktrynę militarną oraz zwiększono wydatki na wojsko. Dużą rolę w rozwoju sił zbrojnych Gruzji odegrali amerykańscy doradcy oraz amerykańscy, izraelscy i tureccy instruktorzy wojskowi. Wsparcie szkoleniowe przyczyniło się do jakościowej zmiany organizacji sił zbrojnych, w sposób szczególny dotyczyło to wojsk lądowych³². Zmodyfikowano rosyjski sprzęt i zakupiono uzbrojenie, między innymi, na Ukrainie (czołgi, transportery opancerzone, systemy przeciwlotnicze, kuter rakietyowy), w Turcji (lekkie kołowe transportery opancerzone), w Izraelu (rozpoznawcze bezzałogowe statki powietrzne, karabinki), w Bułgarii (moździerz)³³.

³¹ D. Brązkiewicz, op. cit.

³² M. Kowalczyk, *Przyczyny wojny gruzińsko-rosyjskiej w 2008 roku*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, vol. II, Sectio M, Lublin – Polonia 2017, <http://journals.umcs.pl/bc/article/view/5944/pdf> [11.12.2018].

³³ M. Барабанов, А. Лавров, В. Целуйко, *Танки Августа*, Москва 2009, http://militera.lib.ru/h/o/pdf/sb_tanki-avgusta.pdf [05.12.2016].

Urażona po pomarańczowej rewolucji na Ukrainie ambicja Rosji oraz intensyfikacja dążeń Gruzji do zajęcia Osetii Południowej w 2008 roku spowodowały w ciągu kilku miesięcy nasilenie działań. Symptodem zaostrzenia sytuacji było zestrzelenie nad Abchazją 20 kwietnia 2008 roku przez rosyjski myśliwiec MiG-29 gruzińskiego samolotu bezzałogowego, co potwierdził raport obserwatorów ONZ³⁴. W maju Rosja skierowała do Abchazji czterystuosobowy oddział inżynieryjny wojsk kolejowych, który do końca lipca naprawił linie kolejowe, mosty i tunele od granicy rosyjskiej do Suchumi i Oczamczire. Obydwie strony w tym samym czasie – 15 lipca 2008 roku – rozpoczęły ćwiczenia wojskowe. Rosja na Północnym Kaukazie, przy granicy z Gruzją, zorganizowała manewry „Kaukaz 2008”, w które zaangażowane zostało osiem tysięcy żołnierzy i siedemset pojazdów, a w ich trakcie przerzuciła do Osetii Północnej wojska desantowo-szturmowe³⁵.

Rosja i Gruzja formalnie nie wypowiedziały sobie wojny, nie zerwały stosunków dyplomatycznych, a obydwie strony podczas tych kilku dni wojny, chociaż nie respektowały trzeciej konwencji haskiej (konwencja dotycząca rozpoczęcia kroków nieprzyjacielskich, Haga, 18 października 1907), były przekonane o swojej racji³⁶.

7 sierpnia 2008 roku, tuż przed zapadnięciem zmroku, przywódca Gruzji M. Saakaszwili zaproponował Osetyjczykom gwarantowaną przez Rosję autonomię w ramach Gruzji oraz ogłosił jednostronne zawieszenie broni na granicy z Osetią. Propozycja ta spotkała się ze sprzeciwem ze strony Osetyjczyków. W związku z taką postawą władze Tbilisi podjęły decyzję o siłowej pacyfikacji zbuntowanych prowincji. O godzinie 22.47 do wiadomości publicznej podano informację, że prezydent Gruzji nakazał „przywrócić konstytucyjny porządek” w Osetii Południowej³⁷. Pierwsze walki rozpoczęły się w nocy z 7 na 8 sierpnia 2008 roku. Był to gruziński ostrzał artyleryjski paramilitarnych oddziałów Osetii Południowej w Cchinwali i rejonie Dżawy. Atak Gruzynów na Osetię Południową wykonano z południowego wscho-

³⁴ K. Fedorowicz, *Konflikty na Kaukazie Południowym*, op. cit.

³⁵ A. Цыганок, *Война на Кавказе 2008: русский взгляд. Грузино-Осетинская война 8-13 августа 2008 года*, Москва 2011, http://militera.lib.ru/h/o/pdf/tsyganok_ado1.pdf [11.11.2016].

³⁶ M. Kosienkowski, *Polityka Federacji Rosyjskiej wobec statusu Abchazji i Osetii Południowej*, [w:] *Region Kaukazu w stosunkach międzynarodowych*, op. cit., s. 211-212.

³⁷ A. Цыганок, op. cit.

du z zamiarem zdobycia stolicy separatystycznej republiki i kontynuowania ataku w kierunku północno-zachodnim³⁸. Dużym atutem nacierających wojsk gruzińskich było zajęcie okolicznych wzgórz dominujących nad miastem i ostrzeliwanie z nich obrońców oraz przybywających z odsieczą posiłków. Do końca dnia najważniejsze starcia rozegrały się w północnej części stolicy Osetii, a miasto w 60-70% pozostawało pod kontrolą gruzińskiej armii. Wieczorem tego samego dnia rzeczniczka rządu separatystycznej republiki Irina Gagłojewa powiadomiła, że osetyjskie siły zbrojne „kontrolują” Cchinwali, stolicę Osetii Południowej³⁹.

O świcie 9 sierpnia 2008 roku wybuchły walki jeszcze bardziej zacięte niż te, które toczony były w nocy lub rozpoczęte dzień wcześniej. Gruzinińska armia wsparta czołgami i ogniem artylerii atakowała pozycje zajmowane przez Rosjan i Osetyjczyków⁴⁰. Mimo zaciętych walk, wieczorem Rosjanie w samym mieście zyskali przewagę i opanowali jego znaczącą część. Tego dnia do południa w walkach udział brało 100 czołgów i prawie 8 tys. gruzińskich żołnierzy⁴¹. Walki nie tylko toczyły się o stolicę Osetii Południowej i otaczające ją wzgórza, ale także prowadzone były na innych obszarach.

Rano 10 sierpnia 2008 roku armia gruzińska kolejny raz ruszyła do ataku na oddziały rosyjskie, po czym na kilka godzin zajęła właściwie całą stolicę Osetii Południowej oraz, jak poinformowały gruzińskie władze, rozgromiła rosyjskie wojska stacjonujące w tym mieście. Pomimo nastania nocy, na południe od stolicy nadal prowadzone były intensywne walki. Odparcie wojsk gruzińskich od stolicy Osetii Południowej było sprawą priorytetową dla armii rosyjskiej. Udało się tego dokonać o północy. Doszło także do wyparcia sił gruzińskich z innych obszarów Osetii na terytoria Gruzji⁴².

Przed południem 10 sierpnia północna część Cchinwali była już kontrolowana przez Rosjan, a wojsk rosyjskich było tak dużo, że do godzin wieczornych opanowały całe miasto. Jednocześnie Rosjanie

³⁸ Zob. szerzej: R. Grodzki, *Wojna rosyjsko-gruzińska 2008. Przyczyny – przebieg – skutki*, Zakamycze 2009, s. 97.

³⁹ Ibidem, s. 106.

⁴⁰ A. Цыганок, op. cit.

⁴¹ R. Grodzki, op. cit., s. 107-109.

⁴² Ф. Тишаев, Н. Кацитадзе, *Российско-грузинская война 2008 года и ее последствия*, <http://regional-dialogue.com/ru> [11.10.2016].

wraz z Osetyjczykami atakowali pozycje broniących się wokół miasta Gruzinów, a lotnictwo rosyjskie kontynuowało bombardowania wybranych celów. Pod koniec dnia siły gruzińskie wycofały się na południe od Cchinwali i tak się zakończył trzeci dzień walk w tym rejonie.

Wojska rosyjskie 11 sierpnia kontynuowały ostrzał gruzińskich pododdziałów, a najbardziej zacięte walki tego dnia stoczono o wieś Zemo Nikozi, leżącą na południe od stolicy Osetii Południowej. Do walki włączyły się śmigłowce szturmowe Mi-24, które przyczyniły się do obezwładnienia części broniących się Gruzinów i w ten sposób do uzyskania przewagi przez stronę rosyjską⁴³. Tego samego dnia 104 Pułk Desantowo-Szturmowy ze składu 76 Dywizji Powietrznodesantowej dokonał obejścia linii obrony sił gruzińskich i ominąwszy główne pozycje walk, znalazł się na tyłach wojsk gruzińskich. W miejscowości Warani doszło do walk z zaskoczonymi żołnierzami gruzińskimi, którzy zostali rozbici.

Ostatnim dniem działań wojennych był 12 sierpnia 2008 roku. W tym dniu nastąpił odwrót sił gruzińskich z centralnej Gruzji w kierunku Mccheta–Tbilisi. Jeszcze przed południem w Gori prowadzono przygotowania do obrony, w tym przeprowadzono ewakuację ludności cywilnej⁴⁴. Podczas odwrotu porzucano sprzęt taki jak: czołgi, wyrzutnie rakiet, transportery opancerzone oraz indywidualne wyposażenie, a zachowanie żołnierzy rezerwy potęgowało niepokój i panikę nie tylko wśród cywili. W efekcie działań w godzinach popołudniowych Gori zostało otoczone przez siły rosyjskie. Z kolei osetyjskie oddziały paramilitarne przystąpiły do przeczesywania gruzińskich miejscowości w Osetii Południowej, co spowodowało masowe ucieczki Gruzinów z tych terenów. Jednocześnie w wąwozie Kodori wojska rosyjsko-abchaskie rozbiły oddziały żołnierzy gruzińskich. Podczas walk Rosjanie przeprowadzili taktyczny desant dwustu pięćdziesięciu żołnierzy na tyłach Gruzinów⁴⁵. Zaproponowany przez Gruzinów rozejm został odrzucony przez władze Rosji, które nie zamierzały nawet poddać go pod dyskusję na najwyższych szczeblach rosyjskiej administracji⁴⁶.

⁴³ R. Grodzki, op. cit., s. 119-120.

⁴⁴ Ibidem, s. 124-129.

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ Ławrow odrzuca europejski projekt rozejmu, <http://fakty.interia.pl/raport/gruzja-osetia/news/lawrow-odrzuca-europejski-projekt-rozejmu,1160416> [30.04.2014].

Po pięciodniowych walkach dwie separatystyczne republiki utrwały swój status niezależności wobec Gruzji, która poniosła porażkę nie tylko militarną, ale i polityczną – nie osiągnęła bowiem zamierzonego celu strategicznego: likwidacji zbuntowanych regionów. Została zmuszona do podjęcia niekorzystnych z jej punktu widzenia rozmów pokojowych. Jednocześnie, w celu zakończenia konfliktu, 12 sierpnia 2008 roku prezydent Francji Nicolas Sarkozy oraz ówczesny przewodniczący OBWE Alexander Stubb prowadzili rozmowy z Dmitrijem Miedwiediewem, podczas których uzgodniono sześciopunktowy plan zakończenia konfliktu rosyjsko-gruzińskiego⁴⁷. Zakładał on:

- a. zobowiązanie do niestosowania siły,
- b. trwałe zakończenie wszystkich działań wojennych,
- c. zapewnienie swobodnego dostępu do pomocy humanitarnej,
- d. powrót sił zbrojnych Gruzji do stałych miejsc dyslokacji,
- e. wycofanie sił zbrojnych Federacji Rosyjskiej do linii przed rozpoczęciem działań bojowych,
- f. rozpoczęcie międzynarodowej dyskusji o statusie Osetii Południowej i Abchazji oraz środkach zapewnienia im bezpieczeństwa.

13 sierpnia 2008 roku ówczesny prezydent Francji Nicolas Sarkozy udał się do Tbilisi, gdzie miało dojść do podpisania przez Gruzję wypracowanego w Moskwie porozumienia. Uzyskał wstępną zgodę, ale w związku z różnicą zdań dotyczącą szóstego punktu, rozmowy zostały zawieszono⁴⁸. 14 sierpnia faktem stało się zapowiadane wcześniej wystąpienie Gruzji z WNP. 15 sierpnia 2008 roku do Tbilisi przybyła sekretarz stanu USA Condoleezza Rice, która udzieliła politycznego poparcia Gruzji w tym konflikcie. Podczas tej wizyty prezydent M. Saakaszwili podpisał plan zawieszenia broni ze zmienioną treścią punktu szóstego.

⁴⁷ K. Zasztowt, *Rok po wojnie rosyjsko-gruzińskiej. Stan realizacji porozumień Sarkozy – Miedwiediew z 12 sierpnia 2008 r. oraz 8 września 2008 r.*, Departament Bezpieczeństwa Międzynarodowego BBN, www.bbn.gov.pl/download.php?s=1&id=2473 [15.12.2016].

⁴⁸ Ibidem.

Zakończenie

Pięciodniowa wojna uwidoczniała istniejące różnice w celach strategicznych Federacji Rosyjskiej oraz państw zachodnich. Zaangażowanie polityczno-militarne USA w krajach Kaukazu Południowego było i jest odbierane w Rosji jako ingerencja w jej wyłączną strefę wpływów. Interwencja militarna w Gruzji została przyjęta przez społeczeństwo rosyjskie jako działanie właściwe, a oburzenie i krytyka USA oraz Europy jako niezrozumiałe i antyrosyjskie. Władze Rosji zademonstrowały po raz kolejny, że utrzymanie dominującej pozycji na obszarze poradzieckim stanowi jeden z kluczowych elementów strategii politycznej tego państwa.

Wydarzenia krótkotrwałej wojny odbiły się szerokim echem zwłaszcza wśród państw poradzieckich. Ta lekcja dominacji rosyjskiej w jej strefie wpływów w krajach byłego ZSRR była zbyt przekonywająca, by któreś z nich miało odwagę podjąć konfrontację, nie tylko militarną. Z punktu widzenia celów osiągniętych przez strony konfliktu w czasie pięciodniowej wojny, należy zauważyć, że Rosja utrzymała w swojej strefie wpływów Osetię Południową i Abchazję. Wygrała też zdecydowanie pod względem militarnym. Aby podkreślić swoje racje, Rosja dwa tygodnie po zakończeniu walk – 26 sierpnia 2008 roku – uznała niepodległość Osetii Południowej i Abchazji. O tym, że Rosja osiągnęła swój cel, świadczy postawa Unii Europejskiej. Na nadzwyczajnym szczycie 1 września 2008 roku państwa członkowskie wypracowały jednolite stanowisko krytykujące stronę rosyjską, co nie pociągnęło jednak za sobą ogłoszenia jakichkolwiek sankcji wobec Rosji⁴⁹.

Po zakończeniu konfliktu Gruzja stała się krajem narażonym na bardzo silną presję gospodarczą, polityczną i wojskową ze strony Rosji, godzącą w jego suwerenność. Problemem Gruzji jest niemal zupełny brak instrumentów zarówno politycznych, jak i wojskowych, by mogła doprowadzić do usunięcia armii Federacji Rosyjskiej z własnego terytorium. Kontrolowanie przez Rosję głównych szlaków komunikacyjnych i obszarów najmocniej dotkniętych działaniami wojennymi świadczyło również o rzeczywistym korzystaniu przez Gruzję ze środków

⁴⁹ I. Matcharashvili, *Wojna rosyjsko-gruzińska. Wojna, która nie wstrząsnęła światem*, Oświęcim 2013, s. 271.

pomocowych przyznanych przez państwa zachodnie⁵⁰. W tym okresie stanowisko strony rosyjskiej było jednoznaczne i nieprzejednane – ewentualna normalizacja stosunków pomiędzy oboma państwami może mieć miejsce tylko i wyłącznie w momencie, gdy ze stanowiska prezydenta Republiki zrezygnuje M. Saakaszwili. Do tego czasu Moskwa starała się na wszelkie możliwe sposoby blokować integrację Gruzji ze strukturami euroatlantyckimi, a jej strategicznym celem pozostawała odbudowa „strefy wpływów” na Kaukazie Południowym.

Reasumując rozważania podjęte w niniejszym artykule, należy stwierdzić, że omawiany konflikt rosyjsko-gruziński z 2008 roku był jednym z elementów zademonstrowania przez Rosję konsekwencji utrzymania dominującej pozycji na obszarze poradzieckim.

Po pierwsze, jak już wspomniano, po pomarańczowej rewolucji na Ukrainie Rosjanie stali się szczególnie wyczuleni na prozachodnie tendencje pojawiające się w polityce zagranicznej niektórych byłych republik związkowych. Po drugie, realizowana była tzw. doktryna Putina, odnosząca się do wizji obszaru b. ZSRR jako wspólnoty cywilizacyjnej, której centrum stanowi Federacja Rosyjska.

Głównym celem strategicznym jest w tym przypadku wspomniana konieczność przywrócenia jedności „narodu rosyjskiego”, określanego też niekiedy jako „wspólnota rosyjskojęzyczna”. Instrumentami mającymi posłużyć do skutecznej realizacji tej koncepcji ma być właśnie reintegracja obszaru poradzieckiego, w ramach albo ścisłego bloku, jakim powinna stać się Eurazjatycka Unia Gospodarcza, albo w skrajnym przypadku utworzenia organizmu państwowego obejmującego przynajmniej część tego obszaru⁵¹. Należy też zwrócić uwagę na fakt, iż jednym z instrumentów możliwych do zastosowania w skrajnych przypadkach jest czynnik militarny. Z taką właśnie sytuacją mieliśmy do czynienia w roku 2008 w Gruzji, a podobnie rzecz wygląda w odniesieniu do wydarzeń rozgrywających się na wschodzie Ukrainy od 2014 roku. W przypadku tego konfliktu mamy do czynienia z wojną formalnie niewypowiedzianą, a prowadzone działania są swo-

⁵⁰ M. Mielniczuk, *Wpływ wojny w 2008 roku na stosunki bilateralne na linii Tbilisi – Moskwa*, <http://www.psz.pl/116-bezpieczenstwo/michal-mielniczuk-wplyw-wojny-w-2008-roku-na-stosunki-bilateralne-na-linii-tbilisi-moskwa> [08.09.2016].

⁵¹ M. Orzechowski, *Od realnego pragmatyzmu do neoimperialnego ekspansjonizmu. Ewolucja strategii politycznej Federacji Rosyjskiej wobec Ukrainy*, Szczecin 2015, s. 163-164.

istą mieszkanką metod klasycznie militarnych – przede wszystkim nieregularnych działań zbrojnych (partyzantka, sabotaż, dywersja, akty terrorystyczne), z elementami walki informacyjnej (propaganda, dezinformacja), ekonomicznej oraz cybernetycznej⁵². W związku z powyższym nie powinno dziwić kolejne „spięcie” w relacjach rosyjsko-ukraińskich, do jakiego doszło pod koniec listopada 2018 roku. 25 listopada 2018 roku ukraińska marynarka wojenna poinformowała, że trzy okręty: „Berdiańsk”, „Nikopol” i „Yani Kapu” zostały przejęte przez Rosjan w Cieśninie Kerczeńskiej. Następnego dnia prezydent Petro Poroszenko wezwał ukraiński parlament do poparcia decyzji Rady Bezpieczeństwa Narodowego i Obrony o wprowadzeniu stanu wojennego. Zgodnie z decyzją Rady Bezpieczeństwa Narodowego i Obrony Ukrainy z 6 września 2018 roku propozycja Ministerstwa Spraw Zagranicznych Ukrainy dotycząca rozwiązania traktatu o przyjaźni, współpracy i partnerstwie między Ukrainą a Federacją Rosyjską, podpisanego 31 maja 1997 roku, została zatwierdzona przez prezydenta Ukrainy Petra Poroszenkę.

Jak widać z powyższych przykładów, Rosjanie konsekwentnie realizują strategię reintegracji na obszarze poradzieckim. Stosują przy tym różne metody i środki działań. W przypadku „niepokornych” republik, takich jak Gruzja czy Ukraina, które w przeszłości „ośmieliły się” prowadzić niezależną od Rosji politykę wewnętrzną i zagraniczną, mamy do czynienia z bardziej restrykcyjnymi metodami, uwzględniającymi „podsycanie” konfliktów na tle separatystycznym. Ważnym elementem tej strategii jest rozciąganie w czasie konfliktowych sytuacji, które przyczyniają się do stopniowej dekonstrukcji państwowości w byłych republikach ZSRR.

Bibliografia:

Bachman S., Gunneriusson H., *Terrorism and Cyber Attacks as Hybrid Threats: Defining a Comprehensive Approach for Countering 21st Century Threats to Global Peace and Security*, „The Journal on Terrorism and Security

⁵² Zob. szerzej: S. Bachman, H. Gunneriusson, *Terrorism and Cyber Attacks as Hybrid Threats: Defining a Comprehensive Approach for Countering 21st Century Threats to Global Peace and Security*, „The Journal on Terrorism and Security Analysis”, Spring 2014, 9th Edition, s. 2-11, http://eprints.bournemouth.ac.uk/21206/1/Terrorism_and_Cyber_Attacks.pdf [09.06.2015].

- Analysys”, Spring 2014, 9th Edition, s. 2-11, http://eprints.bournemouth.ac.uk/21206/1/Terrorism_and_Cyber_Attacks.pdf.
- Bartuzi W., Pełczyńska-Nałęcz K., Strachota K., *Abchazja, Osetia Południowa, Górski Karabach: rozmrożone konflikty pomiędzy Rosją a Zachodem*, Raport Specjalny OSW, 09.07.2008, https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/raport_kkpd.pdf.
- Brażkiewicz D., *Wojna rosyjsko-gruzińska*, <http://www.geopolityka.org/analizy/dariusz-brazkiewicz-wojna-rosyjsko-gruzinska>.
- Bryc A., *Rosja w XXI wieku. Gracz światowy czy koniec gry?*, Warszawa 2009.
- Czachor R., *Abchazja, Osetia Południowa, Górski Karabach: geneza i funkcjonowanie systemów politycznych*, Instytut Polsko-Rosyjski, Wrocław 2014.
- Falkowski M., *Polityka Rosji na Kaukazie Południowym i w Azji Centralnej*, Prace OSW, nr 23, Warszawa 2008, http://www.osw.waw.pl/sites/default/files/prace_23.pdf.
- Fedorowicz K., *Kaukaz Południowy po upadku ZSRR – próby transformacji i konflikty etniczne*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny”, t. XIV, 2017, nr 3, http://wrh.edu.pl/wp-content/uploads/2018/06/06_Fedorowicz_Kaukaz-Poludniowy-po-upadku-ZSRR_WRH_14_2017_3.pdf.
- Fedorowicz K., *Konflikty na Kaukazie Południowym jako czynniki destabilizujące rzeczywistość społeczno-polityczną*, „Studia Europejskie”, 4/2015, https://www.ce.uw.edu.pl/pliki/pw/4-2015_fedorowicz.pdf.
- Furier A., *Zmieniający się Kaukaz na współczesnej mapie świata*, [w:] *Kaukaz w dobie globalizacji*, A. Furier (red.), Poznań 2005.
- Golaś K., *Region Kaukazu w polityce Federacji Rosyjskiej. Wybrane aspekty*, „Przegląd Geopolityczny”, t. 3, 2011, s. 110, http://przeglad.org/wp-content/uploads/2015/01/Golas_Kamil_PG_t.3.pdf.
- Grodzki R., *Wojna rosyjsko-gruzińska 2008. Przyczyny – przebieg – skutki*, Zakamycze 2009.
- Iwańczuk K., Kapuśniak T., *Region Kaukazu w stosunkach międzynarodowych*, K. Iwańczuk, T. Kapuśniak (red.), Lublin 2008.
- Janicki K., *Abchazja i Osetia Południowa. Pionki w grze mocarstw? (1992-2009)*, [w:] *Źródła nienawiści. Konflikty etniczne w krajach postkomunistycznych*, K. Janicki (red.), Kraków – Warszawa 2009.
- Kaczmarek M., *Rosja na rozdrożu: polityka zagraniczna Władimira Putina*, Warszawa 2006.
- Kosienkowski M., *Polityka Federacji Rosyjskiej wobec statusu Abchazji i Osetii Południowej*, [w:] *Region Kaukazu w stosunkach międzynarodowych*, K. Iwańczuk, T. Kapuśniak (red.), Lublin 2008.
- Kowalczyk M., *Przyczyny wojny gruzińsko-rosyjskiej w 2008 roku*, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*, vol. II, Sectio M, Lublin – Polonia 2017, <http://journals.umcs.pl/bc/article/view/5944/pdf>.
- Maciążek P., *Kaukaz – miękkie podbrzusze Rosji?*, „Biuletyn Opinii”, nr 36/2010, *Amicus Europae*, Warszawa, 26.11.2010, <http://fae.pl/biuletynopiniefae/36podbrzuszerosji.pdf>.

- Malak K., *Rosja wobec konfliktów na Kaukazie Południowym*, [w:] *Kaukaz w stosunkach międzynarodowych. Przeszość, teraźniejszość, przyszłość*, P. Olszewski, K. Borkowski (red.), Piotrków Trybunalski 2008.
- Matcharashvili I., *Wojna rosyjsko-gruzińska. Wojna, która nie wstrząsnęła światem*, Oświęcim 2013.
- Musiałowicz B., *Gruzja – wybrane problemy polityki wewnętrznej i zagranicznej*, [w:] *Region Kaukazu w stosunkach międzynarodowych*, K. Iwańczuk, T. Kapuśniak (red.), Lublin 2008.
- Orzechowski M., *Noworosja jako element dekonstrukcji państwowości Ukrainy i odbudowy mocarstwowej pozycji Rosji w regionie*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny”, t. XIV, 2017, nr 4.
- Orzechowski M., *Od realnego pragmatyzmu do neoimperialnego ekspansjonizmu. Ewolucja strategii politycznej Federacji Rosyjskiej wobec Ukrainy*, Szczecin 2015.
- Orzechowski M., *Российская Федерация и Украина – стратегическое партнерство или асимметричное сосуществование? Характеристика российско-украинских двусторонних отношений на переломе веков*, Szczecin 2014.
- Orzechowski M., *Strategie polityczne Federacji Rosyjskiej wobec państw obszaru Europy Wschodniej w latach 1990-2005*, Toruń 2013.
- Rocznik Strategiczny 2006/2007.*
- Rocznik Strategiczny 2008/2009.*
- Sattarov S., *Polityka energetyczna Azerbejdżanu – ropociąg Baku – Tbilisi – Ceyhan*, [w:] *Region Kaukazu w stosunkach międzynarodowych*, K. Iwańczuk, T. Kapuśniak (red.), Lublin 2008.
- Siekierzyński J., *Historia i rola układu GUUAM we współczesnej polityce eurazjatyckiej*, [w:] *Kaukaz w dobie globalizacji*, A. Furier (red.), Poznań 2005.
- Stępniewski T., *Geopolityka Regionu Morza Czarnego w pozimnowojennym świecie*, Lublin 2012.
- Strachota K., Bartuzi W., *Reintegracja czy rekonkwista? Gruzja wobec Abchazji i Osetii Południowej w kontekście uwarunkowań wewnętrznych i międzynarodowych*, Warszawa 2008.
- Topolski I., *Polityka Federacji Rosyjskiej wobec państw Zakaukazia*, [w:] *Region Kaukazu w stosunkach międzynarodowych*, K. Iwańczuk, T. Kapuśniak (red.), Lublin 2008.
- Włodkowska A., *Nowe aspekty rywalizacji na obszarze Kaukazu Południowego po zimnej wojnie*, [w:] *Kaukaz w stosunkach międzynarodowych. Przeszość, teraźniejszość, przyszłość*, P. Olszewski, K. Borkowski (red.), Piotrków Trybunalski 2008.
- Włodkowska A., *Polityka Federacji Rosyjskiej wobec Wspólnoty Niepodległych Państw*, [w:] *Polityka zagraniczna Rosji*, S. Bieleń, M. Raś (red.), Warszawa 2008.
- Wyciszkiewicz E., *Rosyjska polityka energetyczna w basenie Morza Kaspijskiego*, [w:] *Geopolityka rurociągów. Współzależność energetyczna a stosunki międzypaństwowe na obszarze postsowieckim*, Warszawa 2008.

- Wyciszekiewicz E., *Rosyjski sektor naftowo-gazowy – uwarunkowania wewnętrzne i perspektywy rozwoju*, [w:] *Geopolityka rurociągów. Współzależność energetyczna a stosunki międzypaństwowe na obszarze postsowieckim*, Warszawa 2008.
- Zasztowt K., *Rok po wojnie rosyjsko-gruzińskiej. Stan realizacji porozumień Sarkozy – Miedwiediew z 12 sierpnia 2008 r. oraz 8 września 2008 r.*, Departament Bezpieczeństwa Międzynarodowego BBN, www.bbn.gov.pl/download.php?s=1&id=2473.
- Барабанов М., Лавров А., Целуйко В., *Танки Августа*, Москва 2009, http://militera.lib.ru/h/o/pdf/sb_tanki-avgusta.pdf.
- Хронология событий в Южной Осетии 8-12 августа 2008 года*, https://ria.ru/osetia_spravki/20080811/150272529.html.
- Цыганок А., *Война на Кавказе 2008: русский взгляд. Грузино-Осетинская война 8-13 августа 2008 года*, Москва 2011, http://militera.lib.ru/h/o/pdf/tsyganok_ado1.pdf.
- Тишаев Ф., Кацитадзе Н., *Российско-грузинская война 2008 года и ее последствия*, <http://regional-dialogue.com/ru>.